

Nagy Gyula

Hírlapok digitalizálása és szolgáltatása a világban és Magyarországon

A „Délmagyarország” című napilap digitalizálása és szolgáltatása

Az utóbbi két évben Szegeden – a hazai könyvtári gyakorlatot illetően – úttörő munkába fogtunk, mégpedig egy több mint száz éves napilap digitalizálásába. A munkában napi szinten közreműködöm, ezért kézenfekvőnek tűnt, hogy ebben a témában készítsék tanulmányt a 2014-es év „Az év fiatal könyvtárosa” pályázatra. Ez a rövid összefoglaló azt hivatott bemutatni, hogy főbb vonalakban mit tartalmazott az értekezés, amelynek átdolgozott verziója az elképzelések szerint hamarosan teljes terjedelmében is olvasható lesz a Könyvtári Figyelőben.

A tanulmányt három fő részre lehet osztani; az első egy általánosabb hangvételű bevezető rész, amely magát a hírlapot, mint dokumentumtípust hivatott elhelyezni a periodikák között: „*Hírlap vagy újság: az időszaki sajtó egyik fő típusa. Leggyakoribb megjelenési formája a napilap. A legaktuálisabb napi eseményekről nyújt széles körű tájékoztatást, olvasóinak száma többnyire meghaladja a folyóiratokét, ezektől eltérően részletesebb, tudományos jellegű értekezéseket nem közöl.*”¹

A hírlap, amit digitalizálunk

Néhány további, a hírlapokra jellemző ismérv, amely sok esetben durva általánosítás, ugyanakkor talán jobban körülhatárolja, hogy milyen dokumentumtípussal is állunk szemben:

- Híreket, közéleti eseményeket, bulvárt tartalmaznak.
- Általában nagyméretűek.
- Általában egy oldalon kisebb nagyobb cikkeket, híreket tartalmaznak (az egész oldalas vezércikktől, a pár mondatos tudósításig).
- Sokszor naponta jelennek meg.
- Ugyanakkor nem kizárólagosan, hiszen vannak szép számmal ritkábban megjelenők is: heti, kétheti, havi (pl. egy-egy városi vagy falusi újság esetében ez a tipikus).
- Az előző pontban említettek helytörténeti jelentősége kiemelten fontos.
- Nagyon sok esetben családtörténeti jelentőségük van (nem véletlen tehát az archívumok ilyen oldalú megközelítése, ahogyan azt a példánkál majd látni fogjuk): születési, házassági és gyászjelentéseket közölnek, feltárják a személyek poli-

tikai vonatkozásait és tetteit, családokhoz fűződő vállalkozások reklámjai, apróhirdetések jellemzik, amelyekből akár nem várt részletességű adatok tudhatók meg a kutató számára.

Emellett a hírlap-digitalizálás lehetőségéről szeretne még beszámolni az első rész, egyrészt a laikusok szemüvegén (A „*tegnapi újság*” az *emberek tudatában* című fejezet), másrészt pedig a szakemberek kontaktlencséjén (A *hírlap-digitalizálás a szakirodalom tükrében* című fejezet) keresztül. Ezekben a fejezetekben természetesen konkrét érvek sorakoznak, amelyek arra hivatottak rávilágítani, hogy miért érdemes digitálisan hozzáférhetővé tenni a régi újságokat mind a felhasználók felé, mind a könyvtári szakma számára.

Hírlap-digitalizálási projektek itthon és másutt

A második nagyobb részegységben konkrét, megvalósult hírlap-digitalizálási projektek és archívumok szerepelnek a világ minden tájáról, illetve Magyarországról. Ennek gerincét főként egy kataszterszerű gyűjtés képezi, amely bemutatja a legjobb külföldi szolgáltatásokat és egyúttal a legjobb gyakorlatokat. Úgy gondolom, hogy kiindulópontként először mindenképpen a jelentősebb hírlaparchívumokat listázó gyűjtőoldalak áttekintése javallott.

Az első gyűjtőoldal, amivel érdemes foglalkoznunk, a Wikipédián összegyűjtött hírlaparchívumok listája. Itt szinte minden jelentős archívum szerepel, sőt azt kell mondanunk, hogy inkább a bőség za-

vara jellemzi. Szerencsére a lista országok szerint van rendezve, így könnyítve az eligazodást. Elindulásként mindenképpen ajánlott ennek a gyűjteménynek az áttanulmányozása.²

A következő bemutatott gyűjtőoldal a *Kimberly Powell* által összeállított *Historic Newspapers Online*, amely az About.com Genealogy aloldalához tartozik. Elsősorban családtörténeti megközelítésű, de ez mit sem von le az értékéből, jóval szűkebb, ugyanakkor jóval minőségibb válogatásról van szó. Akit zavarba ejt az előző forrás összetettsége, annak itt érdemes próbálkoznia.³

A harmadik gyűjtőoldal (ICON) az első forráshoz hasonlóan szintén minél több adatbázis listázását tűzte ki célul, mivel olyan kataszter kíván lenni, amely nyilvántartja az egész világon zajló újságdigitalizálási projekteket és archívumokat. Itt fontos megemlíteni a könyvtári kötődést is, hiszen észak-amerikai és kanadai könyvtárak állnak a kezdeményezés mögött.⁴

Végül a gyűjtőoldalokhoz kapcsolódóan egy keresőt említhetünk még, ahol közösen tudjuk keresni (teljes szövegű módon) Ausztrália, Új-Zéland, Szingapúr, Mexikó és az Amerikai Egyesült Államok legfontosabb szabadon hozzáférhető archívumait. Mindenképpen hiánypótló szolgáltatásról van szó, a honlapon található információ szerint a közös keresőt folyamatosan bővítik.⁴

A gyűjtőoldalakon való böngészés során azonnal szembeötlő, de a konkrét példák esetében még inkább látható, hogy általában két, eltérő szemlélet tapasztalható az archívumok működésében. Az egyik a nonprofit megközelítés, emögött általában könyvtárak állnak, míg a másik a for-profit megközelítés, ahol általában cégek biztosítják a megvalósítást és szolgáltatást. Könyvtárosként számunkra nyilván az első az érdekesebb és az üdvösebb, így a második típussal csak érintőlegesen foglalkozom, bemutatva a legnagyobb, megkerülhetetlen fizetős adatbázisokat. Az ilyen adatbázisok egy része a családtörténeti kutatások oldaláról közelíti meg a kérdést, hiszen ezen a területen bevett gyakorlat, hogy a lelkes genealógusoknak fizetniük kell bizonyos adatbázisok használatáért.

A legfontosabb gyűjtőoldalak listázása után a tanulmány rátér a különféle nemzeti adatbázisok bemutatására, a teljesség igénye nélkül az Amerikai Egyesült Államok, Kanada, az Egyesült Királyság, Ausztrália, Új-Zéland, Izrael, Luxemburg, Svájc, Finnország, Franciaország, Németország,

Ausztria legjelentősebb hírlaparchívumai kerülnek bemutatásra, néhány soros szakmai elemzéssel együtt.

Az első világháború kitörésének 100 éves évfordulója Európa-szerte láthatóan komoly lendületet adott a korszak forrásértékű dokumentumainak digitalizálásában; természetesen ebből a hírlapok sem maradhattak ki. Emellett a dolgozat másik aktualitását az adja, hogy az elmúlt időszakban hazánkban is több ilyen archívum elindult. Ezek egyike az Arcanum Adatbázis Kft. szolgáltatása, amely az Arcanum Digitális Tudománytár keretében érhető el a <http://adtplus.arcanum.hu/hu/elsovilaghaboru> címen, és bár a 100 éves évforduló miatt a fókusz itt is az első világháború jelenti, azonban az archívum nem csak ennek az időszaknak a lapjait tartalmazza. A szolgáltatásban az *Index.hu* is látott fantáziát és „Nagy Háború” című rovatában rendszeresen szemlézi a száz évvel korábban megjelent napilapokat.

A „DélmagyarArchív” Szegeden

A tanulmány harmadik, egyben utolsó része szintén egy közelmúltban indult adatbázist, a szegedi *Klebbelsberg Könyvtár* szolgáltatását, a DélmagyarArchívot mutatja be. Mivel a szerző közreműködött az archívum kialakításában, így „autentikus” beszámoló keretében kerülnek megosztásra a legfontosabb kulisszatitkok: A projekt először „ijesztő” volt ugyan, de ugyanakkor kecsegtetően izgalmas is. Mára az ijesztő része eltűnt, de az izgalom és a kihívás továbbra is megmaradt, és jelen lesz egészen addig, amíg az utolsó lapszámot bele nem tesszük a szkennerbe. A feladat izgalmas része és érdekes vetülete egyrészt az ilyen típusú újságok elemi tulajdonságából következik, mégpedig, hogy a mindennapok első vonalából közölnek tudósításokat. Így a történelem olyan szintjei és részletei maradnak fenn a megsárgult lapokon, amelyek sok esetben sehol másutt nem érhetők el, a legereditebb és leghitelesebb korrajzot megőrizve ezzel az utódoknak. A másik tényező, amely izgalmassá teszi a kihívást, az ilyen projektek nagyságából fakad, hiszen bizonyos lapok esetében több mint 100 év naponta megjelenő újságjai jelentik a leküzdendő mennyiséget. Ez oldalszámra átváltva bizony több százézes, akár milliós nagyságrendet jelenthet.

A Délmagyarország esetében az előzetes felmérések során nagyjából 300 és 500 ezer oldal közé tettük a teljes terjedelmet, amelyről jelenleg (körü-

belül a munka felénél) azt gondoljuk, hogy a végeredmény inkább az alsó becsléshez lesz közelebb. A kezdeményezésünkről megjelenő első, 2011-es híradásban az egyik hozzászóló viccesen csak annyit jegyzett meg, hogy „*Hurrá, valakinek megvan a nyugdíjig az álommelója.*”⁶ Ekkor még mi sem sejtettük, hogy hogyan tudunk majd haladni, de szerencsére úgy néz ki, hogy nem lesz igaz a kedves kommentelőnek. Nagyjából két év alatt elkészültünk a munka felével, úgy, hogy közben sok más digitalizálási és könyvtárosi feladatot is el kellett látnunk. Ez csak úgy sikerülhetett, hogy több helyről is óriási segítséget kaptunk. A hatalmas munka sikere egyrészt két könyvtár együttműködésének köszönhető, hiszen összefogtunk a Somogyi-könyvtárral, melynek munkatársai nagyon sokat segítenek a projekttel kapcsolatos napi munkában. A másik pótolhatatlan segítség a könyvtáron belülről érkezett: az intézmény dolgozóinak legalább a fele valamilyen formában közreműködött a projektben.

A szélesebb olvasóközönség elérésének szándéka és a kiadóval történő sikeres együttműködésnek köszönhetően a projekt egyik főbejárata a régiós internetes hírportálként üzemelő *Délmagyar.hu* alatt, a *www.delmagyar.hu/delmagyarchiv* címen érhető el. A munka az archívum elindulása után sem állt le, hiszen nagyon sok dolgunk van még. Jelenleg a szkennelési munkálatok az 1975-ben megjelent lapszámoknál járnak, több fronton is folyamatban van az eddig csak papírfőmában létező katalóguscédulák átírása, majd rendszerbe való betöltése, a betöltött rekordok ellenőrzése és javítása. Magán a rendszeren is csiszolni szeretnénk majd a későbbiekben, a felhasználói tapasztalatok és a potenciális web 2.0-ás megoldások nyomán. A júniusi start után a következő mérföldkövet az idei év végére tervezzük, hiszen ekkor

lesz tíz éves a Klebelsberg Könyvtár új épülete, ezt pedig illik valahogyan megünnepelni.

Az elmúlt időszakban sokat foglalkoztam hírlapokkal és hírlaparchívumokkal, mind a Délmagyarország digitalizálása, mind a pályázatra szánt tanulmány elkészítése során. Ennek során a régmúlt olyan vetületei tárultak fel előttem, amelyek sokszor nagyon izgalmasak, így biztos állíthatom, hogy érdemes elmélyedni a hírlapok világában és felfedezni azt, amely az újonnan indult online szolgáltatásoknak köszönhetően minden eddiginél egyszerűbbé vált.

Hivatkozások

- ¹ Magyar Nagylexikon 9. kötet, Magyar Nagylexikon Kiadó, Budapest, 1999, 500. p.
- ² List of online newspaper archives – http://en.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:List_of_online_newspaper_archives
- ³ Historic Newspapers Online – http://genealogy.about.com/od/newspapers/tp/newspapers_online.htm
- ⁴ International Coalition on Newspapers – <http://icon.crl.edu/digitization.php>
- ⁵ Elephind.com – <http://www.elephind.com>
- ⁶ Digitalizálják a 100 éves Délmagyarországot – http://www.delmagyar.hu/szeged_hirek/digitalizaljak_a_100_eves_delmagyarorszagot/2214199 – 2014.04.09

Beérkezett: 2014. X. 19-én.

